

Lengyel Ferenc

Legyen állandóan jelen

(Toró Jolán és Tánczos Ibolya *A beszédfejlesztés tanítói kézikönyve*, Ábel Kiadó, Kolozsvár, 2008.)

Beszéd és gondolkodás szoros kapcsolatban áll egymással. A kisgyermek testi-lelki fejlődésének megfigyelése a legközismertebb bizonyíték erre, hiszen értelmi képességeik, gondolkodásuk és nyelvi ismereteik, nyelvhasználatuk fejlődése – egészséges gyermekeknél – harmonikusan, egymás kölcsönös fölerősítésében történik és figyelhető meg.

A beszéd és gondolkodás kapcsolatára vonatkozó, kinél empirikus, kinél tudományos tudásnak az egyik legtermészetesebb következménye, hogy legalapvetőbb nevelői feladataink egyike kell, hogy legyen a gyermekkori nyelvhasználat, azaz a beszéd fejlesztése. Ez a nevelői tevékenység végig kell, hogy kísérelje gyermekeink óvodás, elemista és általános iskolai éveit. Erre a megalapozásra épül föl minden későbbi tudásuk, mint nyelvi, anyanyelvi hordozóra.

A beszédképesség fejlesztése többnyire megtörténik, de különböző hangsúlyeltolódásokkal: a családi otthon egyféleképpen, az intézményes keretek másféleképpen nyújtják. Az iskolai beszédfejlesztés első fokozata az elemi osztályosok körében történik. A tanítók körében alkalmazott példaanyag, módszerek és általános tudás összefoglalására született iskolai segédkönyv *A beszédfejlesztés tanítói kézikönyve*, Toró Jolán és Tánczos Ibolya közös munkája (Ábel Kiadó, Kolozsvár, 2008).

A jószándékú otthoni, családi vagy iskolai, tanítói odaadást segítő kézikönyv legfőképpen a *hogyan?-ra* igyekszik választ adni, rendszerezett formában. A székelyudvarhelyi szerzőpáros műve a kommunikáció alapjaitól indul és a személyiségfejlődés, a gondolkodás, az érzelmi átalakulás és a beszédfejlődés együttes szemléletéből indít: az interiorizáció, az integráció, az exteriorizáció és a szocializáció fogalmaira építve, már a bevezetőben megfogalmazva a legfontosabb pedagógiai elvárást:

„A gyermeknek tanulása idején el kell sajátítania a társadalmi érintkezés nyelvi és magatartásbeli elemeit is. Így készül fel az életben, a társadalomban rá váró feladatokra, 'szerepeinek' sikeres teljesítésére. A feladatok megvalósítása folyamán a beszéd a gyermek környezetével való érintkezésének, az önkifejezésnek, a gondolkodásnak a legfőbb eszközevé

válik. Közösségi tevékenységében szervező funkciót tölt be, alakítja gondolkodását, lebetövé teszi, hogy tudatában helyesen tükröződjék a környező valóság.”

A tisztán megfogalmazott felismerés: milyen folyamatokban milyen és mekkora szerepet tölt be a beszéd, elvezet az célkítűzésnek is magas igényű megállapításhoz: „*Az a fontos, hogy a beszédfejlesztés az anyanyelvi nevelésben állandóan jelen legyen, egészítse ki, hassa át az olvasás-, az írás-, a nyelvtan- és a fogalmazástanítást.”*

A nyelvi oktatást átható szemlélet megvalósításához, az iskola nyújtotta keretek kitöltéséhez kínál a segédkönyv két nagy fejezetben segítséget. A beszédtechnika és a közlőképesség fejlesztése az a két fogalom, amelyek köré a kötet tartalma szerveződik és e két fogalom a két fejezet címét is adja egyúttal.

Az ismeretterjesztés jellegű első fejezet, a *Beszédtechnika* az emberi artikuláció biológiai alapjainak ismertetésétől indul, a beszéd nyelvészeti alapjait, a beszéd mechanizmusát tárgyalja, a hangok rendszerét és képzését vázolja föl, és a beszédhibák kategorizálásával, tipizálásával, felismerésével és javításával is foglalkozik (sok tanítónak alapvető logopédiai előtudást nyújtva). A beszédtechnika fejlesztésére szánt oldalak nemcsak a Kárpát-medencei oktatók számára jelentősek, hanem a világon bárhol magyar nyelvet oktatóknak is fontos mozzanatokban adhatnak eligazítást. (Más-más idegennyelvi közegben felnövő gyermekek artikulációs eltéréseit is könnyebben lehet előre érzékelni és bizonyos mértékig javítani).

A tartalomjegyzék egymás után sorjázó fejezeten belüli címszavait egymás után írva érzékelhető a lehetséges beszédfejlesztés sokoldalúsága. Az ismert és többnyire tanított fejlesztési súlypontok (hangsúly, hanglejtés) mellett külön felhívja a figyelmet a kötet a beszédritmus, a beszédtempó, a szünetek és a modulációk jelentőségére. Ha ezek az anyanyelvhasználatot csiszoltabbá, zengőbbé és érthetőbbé tevő mozzanatok nagyobb hangsúlyt kapnak a magyar nyelv oktatásában, máris megérte ezt a tanácsadó szakkönyvet kiadni.

A közlőképesség fejlesztése címet viselő fejezet bár az elemisták körében oktatóknak szól, a beszédhasználat tudatosabbá tételét célozza, és ilyenként az alkotó mozzanatok felé indítja el a nyelvhasználat oktatását, részleteiben akár a 10–14 éves korosztályt (az 5–8. osztályosokat) oktatók körében is használható. Vonzó és előnyös oldala a fejezetnek, hogy a kisiskolások korosztálya számára elérhető bőséges magyar gyermekirodalmi anyagból nyújt nemcsak gazdag válogatást, hanem ügyes beleérzéssel csoportosított és fejezetekbe rendezett változatos, a céljainak alárendelt példaanyagot legjobb alkotóink tollából.

A gazdag irodalmi választékot a szerzők aszerint csoportosították, hogy a közlés folyamatában melyik tényezőt (kommunikációs funkciót) erősítheti velük a pedagógus. Így elkülönülve mutatják be a kapcsolatfelvételhez, a szándék-, a véleménynyilvánításhoz, az eseményelmondáshoz vagy az utánmondáshoz igazodó (igazítható) példaanyagot. Figyelmük kiterjed az előadóképesség fejlesztésére is, külön részt szánnak a megmutatkozó fiatal tehetségek támogatásának.

Példaanyaguk változatos, a szépirodalmi művek főleg a 20. század, többnyire a közelmúlt költészetéből vett találó versek, mondókák, általuk kapcsolódik a beszélt nyelv az igényes nyelvhasználathoz.

Az összeállítást öt tanítójelölt mintának is tekinthető lecketerve egészíti ki, amelyeket bárki pedagógus átvehet, alkalmazhat és igényei szerint módosíthat. A könyvészeti utalásokban gazdag kötet az érdeklődőbbek számára is nyújthat meglepetést, új, ismeretlen szakirodalmat.

Egészében véve, hasznos és hiányt pótló, könnyen érthető tanítói kézikönyvet sikerült az Ábel kiadónak megjelentetnie. Az is előnye a kézikönyvnek, hogy anélkül, hogy egészében végig kellene olvasni, közös keretbe foglalt, de külön is olvasható írásként is forgatható. Ekképpen segít folyamatosan romló nyelvhasználatunk korában a hangzó magyar beszédkultúra javításában; és fejlesztését az elvárások szintjén, a tanítói munkában a pedagógusi célok között feleleveníti, pártolja, erősíti.